

מבוא לסיפור "שלושת המסעות של הרשל" נכתב בידי יאנוש קורצ'אק. תורגם על ידי ירחמיאל וינגרטן. פורסם בפולין בעיתון "עלים" בשנת 1926

ט"ו אדר שנת תקס"ט

הרשלי ישב על הדרגא השלישית.

לפני בית – בקתה – מלונה שחורה ושנה.

עירה קטנה יהודית.

על הדרגא השלישית. שעת שקיעת החמה.

מחכה לאחיו.

לא שקיעת החמה, אך דמדומים. את השקיעה ראה פעם אחרת, באותו יום גדול ורבי-הזכרונות.

מחכה לאחיו? לא. רעב הוא – מחכה ללחם. היביא?

שמה ישוב בלי לחם?

כאשר אך יופיע וכבר יכיר הרשלי: יש לו או אין?

ואם לאו, יאחז ללב בידו. יתפש בכח. תכאב. תכאבנה אצבעות הרשלי הצבות בכף ליב הרחבה. וליבוש יגרפחו בשלבי הסולם, לעליה. הרשלי אינו יכול להשיגו, מטפס, רגליו נגפות בשלבים. האח הודפו בקצר-רוח, משכו, ממעיד את זרועו.

- בא לישון.

כואב.

לישון? לא – הרשלי ישכב ועיניו פקוחות.

ותמונות ומלים, יש ואיזו מלה תדבק בו – והוא יהרהר בה, ימלא את תכנה, יטביע בה כל רגשותיו.

לחם – לחם – לחם.

ולפעמים גם מלה, אשר הרשלי לא יבינה. ותקיש כשעון, כמצלה.

וההשוואה שלי היא – הרשלי לא ראה עוד לא שעון ולא מצלה.

קדיש – קדיש – קדיש.

יאנח. – מי ירדם ראשונה? יחכה.

עכבר חורק, אי-שם תריסים מוגפים, כלב נובח. עגלה מאוחרת עוברת, פרה גועה.

יעצום עיניו. יתנוודד אט ויחכה.

יתבונן אל הלילה יתנועע עד יגע באחיו.

אם ליב יגיד: "ישן" – לא נותר כלום עוד מלבד יאוש.

אם ישאל: "למה לא תישן?" הרשלי לא יגיד, אף יניע בשפתיו ויחשב:

– רעב אנכי.

היחליק את שערות ראשו? היאמצהו אל לבו? או יתחיל לשוחח? יחבקהו – ותכופות – והגה חם וקול מלים – חדשות – יפות שטופות-אושר – על מה שיבוא.

יש לו להרשלי זכרונות אי-בהירים ולזכרונות ערפליים אלה מקשר הוא כעין תכלת השחקים – רשות, ומאיר את הליל מניצוצות הזהב.

מן השמים מן יהי יורד. לא גשם, לא שלג, לא אבק.

איפה משכן האיום – הכבד – הקהה – שחור – הצערו בראש, בחזה?

ולהרשלי איש מעולם לא הגיד: "הנה ראש, הנה חזה. – גם את צלמו לא ראה מימיו, לא בראי ולא בשלולית.

התנודד, כשלא יכול להרדם. ליב גער:

– שכב, ממזר.

ועוד הוסיף לדבר: בטח, כי עליו לדאוג לעצמו, שירעב אך במקצת. ונוסף עליו עוד כלבלב זה לא-יצלח.

הרשלי קלט אך אחת: "שכב, ממזר!"

וגם הרגיש, כי הנהו – למשא.

יש וראה לאורו החור של הירח את ליב, ושמע:

– יתומי.

יושב לו הרשלי על הדרגא השלישית. מצפה, יביא ליבוש לחם או לא יביא?

כמה בולטה ומבעיתה מול עיני תמונתו של הרשלי. כמה עמלתי עד כי מצאתיו. ודוקא במקום זה ושעה זו הושבתיו על הדרגא הרקובה. כמה עמלתי עד כי לאסוף הבינותי, שמוכרח היה לבחור לא ראשונה ולא רביעית, אל שלישית מחמש הדרגאות. וכמה עד-כדי-יאוש מעט אדע על אודותיו, על הנכבד לי עתה ביותר – על הפעוט הזה.

כי ביום זה ושעה זו כלום לא קרה בעולם הגדול והרחב, כלום לא נתהווה – אך הרשלי יושב בענוי-ציפיה ומתבונן בנמלים הרוחשות סביבו.

הרשלי מתבונן בן ומחכה לאחיו. מכיר הוא אותן.

לא ידע את שם נקודות-התנועה, כי איש לא הגיד לו, אך ידע מראש אימתי נמלה, בפגעה במכשול, תחזור; ינחש מתי תחיש ואימתי בפחד תעמוד מלכתה; תחבא בסדק העץ הרקוב.

הנחתי הצדה את עטי ואשאל, אם תהי זו התחלה האחרון של ספורי על הרשלי, אשר הלך למסעיו לארץ הקדושה ובאורח-פלא הראה אותה לו אל ישראל מרחוק תוך להבות שקיעת המה?

או האם שוב מלא-רגז אקרא המגלות והלבנות? מה שאדע, אחת היא, תאב אני לחדשות על אודותיו.

על שולחן-כתיבתי וסמוך לו על כסאי – ספרים. מתוכם עלי, החי בימינו, לשאוב, לחזות – לנבא – לנחש.

האנס אנכי לשקר. אך שקר זה היא האמת הכי עמוקה שלי בשעות היצירה.

מלא אונים אנכי ורפה כוח.

ואנחנו שלושה: הוא – הרשלי, אתה –הקורא ואנכי. אתה, אשר לא עמלת, בשעה שאנכי חפתי את הרשלי על בית-העלמין הענקי – העבר. אתה אשר כה תמהר ובנקל תעלה לך הקריאה.

הנה מתוך השטף העכור והאין-סופי שלפוחית של קצף אחת קטנה, תוך סערת הקורות אתבונן לשחק אחד קטן. תוך בערת היערות הצלתי שביב אחד, טפה אחת – יחידה של דם.

ועל אודותיו – על כוכב זה יחידי, תועה ואדום תוך סופת השלגים...

ורבות יש פה לספר, במה אפתח ספורי? בדרגאות, בנמלי, רעבון הילד, עברו או יומו שיבוא?

בקתה רעועה של קרשים. גגה – תבן ורעפי עץ שבורים. חציה כבר טבעה ביסודה, התכוצה, חלונותיה עקומים. למטה מרבג לבנים ואבנים שאבשו. הקרשים שחורים והלבנים מתפוררות. ערמת עיים, סדקים ובקיעים מטולאים בקורות, חמר, מלט ובז. והקירות זקנים, שחורים, קמוטים, קובלים לרבון העולמים, מבקשים רחמים.

כמה דורות אמנו וגדלו מאורות כאלה עד אשר שן-העת הרסה אותן כליל או האש הרחמן אכלן.

עומדת הבקתה ומצפה.

ובתוכה בני אדם, כלבים, חתולים, עכברים, תולעים.

והרשלי חוקר את הכל – חוקר מלא-כאב, חוקר עמוק ובעיון: פשפש – נדל –עכביש.

היה יושב הרשלי על הדרגא השניה. חוקר את סדק הכתל. ראשונה באצבע, בצפורן, בכפיס. נצבר אבק לבן בחריר... שחה הרשלי – נופח. ופתאום ודקירה בעיניים – כאב – שוב. אינו רואה. רועד הוא ורגש-כאב משונה בעיניים. מוחה בידים, פוקח = עוצם – נלחם עם שונא אלוני, עם כח בלתי מחזור, עם עול חדש ומפתיע.

וכאשר לבסוף מבעד לערפל ואודם עיניו השקיף – בתנועות משונות על רגלים ארוכות יצא מתוך החריר עכביש, זחל ונסתר בחפזון. האויב – העכביש – הוא! בו האשם!

עבר זמן רב עד שהבין, כי הרוח והנפיחה באבק הן שהסמו כאב עיניו, אך נותר הרושם כי אשם העכביש אף אחרי אשר כבר ידע את שו, כאשר כבר חקר את רשת העכביש וקוריו – נשאר פחד ואי רצון.

נותרה בלבו גם טינא לדרגא השניה.

הראשונה טבעה מצד אחד במדמנת שופכין. לא היתה מזוהמת יותר מן הנותרות אך מפולמה, וליחות בימי-קור היא אי נעימה.

טובה היתה הדרגא הרביעית – תחת הדלפה – היה יושב פה השלי בימות גשמים. נטפו מים אך ממי. הרבה הסב לזה הרוח, אך הרשלי לא ידע. אפשר היה לשבת משמאל אך כל העובר ודלי שופכין בידיו הדפהו, גרשהו בקללה או בעיטת רגל. מפריע.

בדרגא זו, בסדק, הבריק דבר מה. נעים היה להביט איך משהו נוצץ בסדק. פה למד הרשלי ראשונה להשתמש במכשירים – בכפייס הראשון. בכפייס הניד והניע את הדבר המבריק – נגע – הזיז – תפס ולחץ אצבעות ידיו.

כואב.

זכוכית ננעצה בעור ידו. בגד – מעל – ניסיון ועונש. ובאצבע סריטה חדשה ודם.

נותרה בו איבה לדרגא הרביעית.

פעם הורה ליבוש לספר באצבעות עד חמש.

– אחת – שתיים – שלוש – ארבע – חמש.

טעד הדרגא השלישית חמש טיפות של זפת, אשר נטפו מהגג וקרשו.

אין זה עץ – אחרת – חלק – בולט – נעים לגעת באצבע. מה זה – לא ידע. אך:

– אחת – שתיים – שלוש – ארבע – חמש.

סופר הרשלי את האצבעו ואת טיפות הזפת הקרושה.

חמש וחמש.

בפינת הדרגא בקרש הרקוב על יד סקוס היה גומה. הרשלי העמיק אותה וישרה. זאת היה עבודה מיגעת וקשה. ארכה ימים רבים. קיסם עץ ננעץ – עת רבה כאבה אצבעו – בלילה לא יכול לישון. סוף נשרה הציפורן. ברם בגומה נצברומים – כל הדרגא יבשה כבר, ופה כעין שלולית.

חטט וחטט עד הגיע אל עץ הדרגא – כי הן מתחת לשכבת החלאה גם עץ היה שם. על יד הסקוס שינו הליפים את כיוונם – הנה ישר – החריץ, ופתאום והליפים מתעגלים כגלים, מקיפים את החריץ מבלי להפסק, ואם תעביר אצבע על הליפים והיית כחוזר למקום ממנו יצאת.

יפה.

והרבה חרירים, בקעים וסדקים בעץ הדרגה, אשר לא נאכל עדיין כליל בשן העת. וכל חריר-פתח למשכן נקוד נמלים.

ותופש הרשלי, כי פה מתהווה דבר-מה כבד-ערך, שאין בכוחו להשיג.

בין דרגא ונמלה יש הבדל, לא רק במידה, אך גם בחיים. והדרך פתוחה להרהורים חשובים ולעיון:

מה זה? מה פשר כל אלה?

חטט עד פגע במסמר, מחלד – צהוב – אחרי שהרטיב ברוק ושפשף – הבריק.

עניין חדש, עבודה חדשה. יוציא את המסמר מתוך הקרש הרקוב..

הרשלי לא ישב בטל על דרגתו.

הקורא, אם תקרא, כי ידי-עוני יודעים פחות, כי הן חקירות מחנכים מעידות על ריש מחשבותיהן – אל תאמין.

דרגא – בית האולפנא הנצחי ש ילדים, טרם לכתם ה"חדר"ה תפתחם עד היסוד במ.

לא בלה הרשלי לריק זמנו בשעות צפוייו לאחיו.

היה חוקר – וכמשפט החוקרים – התאבק תכופות בסתרים, נפצע, נכשל, והרבה להכיר וללמוד.

אלה הן חקירות בלי תכנית. – היום ענין זה, ולמחר אחר יעסיק את מוחו. הנה יטפל בקצוות
הדרגאות יחקור את מרחקן האחת לשניה, את המקצועות והחריקים או את יושביהן – בעלי החי.

פה יהרהר על התבל והחיים.

מראה אחר לחיים בשעה שהילד שוכב על ברכי אמו ופחדו היחיד פריפה בשמלתה, אבל גמוניה,
כפתור, כרכש המטפחת – רכים כה ונעמים.

הנה היתום מעבר אחר מכיר את החיים, אורג רשמים אחרים, צופה ומהרהר אחרת.

הרשלי אינו זוכר את אמו, אלא היתה לו אם.

ליבוש הלך אתו פעם – הלכו רחוק – ושם הכל ירוק – עים ועוד דבר-מה.

ליבוש הראה לו באצבעו את העשב ואמר:

פה שוכבת אמא.

אבל לא היתה שם.

סח, כי הולכים הם לאמא, והיא איננה.

הרשלי יודע מה זאת אם.